

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Dénes Tibor*
 Cím: *Színház-történelmi séta a budai várban*
 Forrás: *Vilajossag Budapest 1931 VIII/23*
 (Hely) (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

792
 "17/18"

Személy:
 Helyszám:

SZÍNHÁZTÖRTÉNETI SÉTA A BUDAI VÁRBAN

Amol először hangzott el magyar szó a pesti színpadon

Szorgos munkászek serege, tudósok elmélyült, irányító munkája, népünk, kormányzatunk támogatása egyként siettet a várbeli ásatások befejezésének napját. A magyar középkor sokat kifejező színeivel gazdagszik majd fővárosunk képe.

Arra is van némi remény, hogy a most folyó ásatások során a magyar renaissance színházi kultúrájának tárgyi bizonyítékai is felszínre kerülnek. Egyes tudósi vélemények szerint ugyanis *Mátyás nemcsak költőket, írókat és másolókat fogadott udvarába Itáliából, de színészeket is, az olaszországi Commedia dell'arte művészeit — céhbelt, vagyis hivatalos színjátékosokat —, akik minden bizonnyal nemcsak a királyt és környezetét szórakoztatták, hanem gyakran mentek a nép közé is. Mert Itáliában a nép művészei voltak a Commedia dell'arte művelői.*

Párszáz méterre az ásatásoktól, a Sándor-palota romjainak tövében áll az a finomvonalú épület, melynek falai közt

először szólaltak meg az újkor magyar színészei,

első színtársulatunk tagjai. *Nem az ő számukra épült a Várszínház. Az elnyomó hatalomnak valóban kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy*

a magyar nép kulturális fejlődését akarta volna előmozdítani. De még csak nem is színháznak készült. Jól tudták a Habsburgok, hogy népellenes céljaikat csak másodsorban szolgálhatják idegen színészek. Az ő igazi füllajtárjaik a fekete reakció hadsereg-lapai — főpapok, szerzetesek — voltak. Ezért küldték Budára a karmelitákat is. Az ő templomuk volt eredetileg a Várszínház. II. József azonban felismerte, hogy abszolutista törekvéseinek éppen a szerzetesek álltak útjában, akik csak addig támogatták az államhatalmat, míg az mindenben alávetette magát az egyház világuralmi szándékainak. Ezért volt a császár egyik első intézkedése az, hogy kiűzte birodalmából a szerzetes-rendeket.

Néhány évig raktár volt ezután az épület. Amikor azonban politikájához híven az uralkodó decentralizálta a közigazgatást és néhány fontos hivatalt Pozsonyból Budára helyezett át, az unatkozó főtisztviselők sürgető kéressel fordultak az udvarhoz és a városi hatósághoz, hogy szórakozásukról gondoskodás történjék. Kérésük meghallgatásra talált. Parkosították a Városmajort, hogy legyen az uraknak hová kirándulniok. *S így lett színház 1784-ben a karmeliták templomából. Nagy költséggel történt az átalakítás. Terveit ez esztendőnek egyik jőnévű bécsi építész készítette. A színpad*

technikai berendezése pedig egy érdekes magyar ember nevéhez fűződik. Kempelen Farkasnak hívták ezt a különös férfit, s többi közt ő találta fel az automata sakkozót.

A császár készséggel küldte el az új színházba a bécsi színészek egy raját, melynek a tétlen főhivatalnokok szórakoztatásának bevallott célja mellett az volt a kötelessége, hogy az államnyelvet — a németet — terjessze a magyarság körében. A társulat élén mint bérlő-intendáns a magyar nép esküdt ellensége, egy idegen udvari főnemes állott.

Ehhez a bérlő-intendánshoz kellett fordulnia 1790. szeptemberében az első magyar színigazgatónak, Kelemen Lászlónak, hogy engedje át egy-egy estére a Várszínházat az Első Magyar Színjátszó Társaságnak. Hiszen a német társulatnak már Pesten is volt színháza, a Mária Valéria- és a Régi Posta-utca sarkán lévő Rondella és felváltva játszott a két városban, melyek csak sok évtized múltán egyesülhettek.

A gróf azonban minden korlátolt-sága ellenére sem volt annyira ostoba, hogy ne látta volna meg Kelemen László színjátszó törekvésének népszerű, történelmi hivatását s ne akarta volna éppen ezért minden rendelkezésére álló eszközzel megakadályozni a magyar színházalapítást. Mert mit akart a pesti kántor fia, aki mögött már nem állt a nemesi birtok

s egyedül szerény uradalmi ügyései fizetéséből kellett megélnie? Helyzetük adta szűkebb keretek között azt szerette volna megvalósítani, amit néhányhónapos külföldi útja alatt elsősorban a forradalmi Párizsban látott:

színházat akart adni a magyarságnak,

hogy eszméltesse a feladatokra. Színpadhoz kívánt jutni, melynek deszkáin a nép nyelvén szólaljon meg végre a játék és a mondatok közt egy tekintetbe, egyetlen mozdulatba fogva fejeződjék ki a tanítás: *Tetekre! Elég volt a túró szenvedésből!* Hazatérve ezért egykori diáktársait — az iskoladrámák szereplőit — gyűjtötte maga köré Kelemen László. Hosszan beszélt nekik a francia forradalomról s tanulságairól. Elmondta azt is, hogy a párizsi Francia

Színház azért alakult, hogy a nyelvet, amelyet tudós akadémikusok szabályokba foglaltak, mint élő valóságot szólaltassa meg a színpadon. Ka pocs legyen a megújult magyar nyelv minden színházlátogató — a nép — számára. Hisz nyelvében él egy nemzet! Különösen a magyar, mely sok.

Kelemen László

szorosán érzi az idegen uralkodó s a feudális uraságok politikai-gazdasági elnyomását.

Kelemennek nagy segítsége akadt törekvésében irodalmunk vezető egyéniségének, Kazinczy Ferencnek személyében. Kazinczy lelkesítő szöveget írt a magyar színtársulat érdekében

2

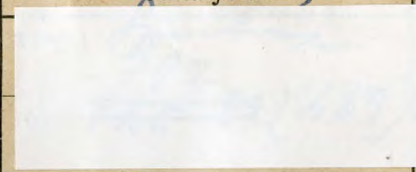
Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Szerző: *Dénes Tibor*

Cím: *„Günke, förténeli” séta a budai várban*

Forrás: *Világhírű Budapest 1957 VIII/23*

Idő: *1957*

Személy:

Helyszám:

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.

Budapest nyomda NV., Közp. városközsége — 1896/50

s ösztönzésére tizenhatan álltak Kelemen László mellé. Mindnyájan ifjak és rajongók. Aldozatot hoztak, hiszen akkoriban a színészt nálunk a feudális hatásra kőbor csepürágónál egyébként nem tekintették. S különösen nagy áldozatot hozott az a négy

címe: „Igaznazi, egy kegyes, jó atya”. Vigjáték volt, amolyan toldott-foldott darabocská, de jó magyar nyelven szólt s nagy volt a bennelévő politikai tanítás. Arra tanította a nem nemesi rendben lévő nézőket, hogy óvakodjanak a nemességtől, legalábbis csak akkor barátkozzanak vele, ha nincs más megoldás.

fiatal leány, kik dacolva a kor gyilkos előítéleteivel, a nagy cél érdekében résztvettek az 1790. szeptember 21-i alakuló ülésen.

Csodálatos este volt ez 1790. október 25-én a budai Várszínházban. Ezen az estén vetett lángot a magyar színháztársaság szikrája. Hat évig égett — addig állt fenn Kelemen László társulata — és e szikra is segítette a felvilágosodás terjesztésében.

Egy hiányzott csak a színjátszáshoz: a színház. De amikor a gögös bérlő-intendáns elkergette az előtte alkalmatlankodó Kelemen, az nem nyugodott s addig lótot-futott, kilincsel, tekintélyes támogatókat keresett, míg végre

Dénes Tibor

megszerezte az engedélyt a Várszínház színpadára.

Egyelőre hat esztendőre. Drága heteket rabolt el ez a hercehurca. A Hamlet-tel — Kazinczy fordításával — szeretett volna bemutatkozni a társulat. Eredeti magyar dráma hiányában milyen szép lett volna, ha úttörő színészeink Shakespeare művét tolmácsolják először. De tervükről eleve le kellett mondaniok, mert koronás fő nem nyerhette el akkoriban méltó büntetését a színpadon, méghozzá magyar színészek tolmácsolásában. Így aztán Kelemen egykori tanárának, a buzgó iskoladrámaíró Simai Kristófnak új darabját tűzte műsorra. Ez volt a darab